

Joanna Nowak

doktor nauk prawnych, Uniwersytet WSB Merito Wrocław
ORCID: 0000-0003-0832-3704

Dobra osobiste a prawo do środowiska w gminie w świetle wybranego orzecznictwa – problemy pogranicza prawa

Słowa kluczowe: dobra osobiste, godność, środowisko, orzecznictwo

1. Wprowadzenie

Tytuł konferencji „Prawo do środowiska jako publiczne prawo podmiotowe” daje sposobność sformułowania przemyśleń, problemów badawczych w oparciu o ogromny dorobek wrocławskich mistrzów administratywistyki, w tym przede wszystkim Franciszka Longchamps de Bériera¹, którego prace nad koncepcją praw podmiotowych stanowiły bodziec do badań m.in. Jana Jeżewskiego², Konrada Nowackiego³ czy Jana Bocia w zakresie sytuacji jednostki w unormowaniach prawnych ochrony środowiska i koncepcji pojmowania prawa ochrony środowiska jako prawa publicznego⁴. W tym miejscu nie sposób nie nawiązać do badań Małgorzaty Longchamps⁵, która pozostawiła po sobie ogromną spuściznę

¹ F. Longchamps de Bérier, *Poglądy nauki francuskiej i belgijskiej na prawa jednostki wobec władzy*, Wrocław 1962; F. Longchamps de Bérier, *Z rodowodu prawa podmiotowego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego. Prawo” 1961/8; F. Longchamps de Bérier, *Poglądy nauki niemieckiej i austriackiej na publiczne prawa podmiotowe*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego. Prawo” 1960/5.

² J. Jeżewski, *Badania porównawcze nad zagwarantowaniem praworządności w administracji*, „Państwo i Prawo” 1973/11, s. 47–56.

³ K. Nowacki, *Ekologiczny czy (i) antropocentryczny kierunek prawa ochrony środowiska w zadaniach administracji publicznej (na tle porównawczym)*, „Samorząd Terytorialny” 2000/6.

⁴ J. Boć, *Prawo ochrony środowiska jako prawo publiczne* [w:] *Zagadnienia systemowe prawa ochrony środowiska*, Łódź 2015, s. 18–27; J. Boć, *O sytuacji jednostki w unormowaniach prawnych środowiska naturalnego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo” 1978/78, s. 19–21; J. Boć, *Uwagi o systemie regulacji prawnej ochrony środowiska*, „Organizacja. Metodyka. Technika” 1989/8–9, s. 5–9; J. Boć, *Interes jednostki w prawie ochrony środowiska naturalnego*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1983/16, s. 51–61.

⁵ M. Longchamps, *Administracyjnoprawne instrumenty odpowiedzialności w ustawie o ochronie środowiska*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1983/16; M. Longchamps, *Odpowiedzialność za szkodę ekologiczną*, Wrocław 1986; M. Longchamps, *O prawnym uregulowaniu ochrony środowiska*, „Acta Universitatis

w zakresie prawa środowiska⁶. W pracach tych prawa podmiotowe łączą się z godnością, środowiskiem człowieka, a tym samym – dobrami osobistymi.

Sąd Najwyższy zdefiniował dobra osobiste jako „ogół czynników mających na celu zapewnienie człowiekowi rozwoju jego osobowości, jego egzystencji i zapewnienia mu prawa do korzystania z tych dóbr, które są dostępne na danym etapie rozwoju społeczno-ekonomicznego społeczeństwa, a które sprzyjają zachowaniu cech odrębności i związaniu ze społeczeństwem, w którym żyje”⁷. Zgodnie z art. 43 Kodeksu cywilnego⁸ przepisy o dobrach osobistych mają także zastosowanie do osób prawnych, tj. np. gmin⁹.

2. Wybrane dobra osobiste a środowisko

Godność człowieka jako fundamentalne dobro osobiste wiąże się nierozdzielnie ze środowiskiem, w którym żyje, co implikują dwie podstawowe zasady polskiego ustroju: zasada pomocniczości¹⁰, zapisana już w preambule do Konstytucji RP¹¹ oraz zasada zrównoważanego rozwoju, stanowiąca podstawę ochrony środowiska w myśl art. 5 ustawy zasadniczej. Uzupełnia te zasady art. 86 Konstytucji RP, obligujący każdego do dbałości o stan środowiska i stanowiący jednocześnie, że każdy ponosi odpowiedzialność za spowodowanie jego pogorszenia. W tym miejscu należy podkreślić, że powyższe zasady implikują pozycję gminy, sam zaś problem roli gminy w zakresie ochrony środowiska nie jest tematem nowym¹². Środowisko i jego ochrona są ujmowane także z punktu widzenia Konstytucji jako najwyższa wartość. Choć można tu dodać, odwołując się do K.azimierza Działocha i Sylwii Jarosz-Żukowskiej, że na czoło konstytucyjnego systemu wartości Trybunał Konstytucyjny wysuwa **prawa człowieka**, stąd też trafne ujęcie problemu konferencji w kontekście praw podmiotowych. Sama Konstytucja, przyjmując **godność** jako podstawę oraz **dobro wspólne**, spina swoje wartości „klamrą aksjologiczną”¹³. Dobro wspólne ujęte zostało przez II Sobór Watykański jako suma warunków życia społecznego, które pozwalają grupom

Wrocławensis. Prawo” 1978/78(446), s. 119. Por. M. Wanke-Jakubowska, M. Wanke-Jerie, *Dajmy toczyć się wypadkom. Małgorzata Longchamps de Brier (1950–1989), Cicha bohaterka „Solidarności” – mądra i dobra*, Wrocław 2019, s. 41.

⁶ M. Longchamps, *Przestrzeń w prawie środowiska*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo” 1975/143, s. 171–181.

⁷ Wyrok SN z 10.06.1977 r., II CR 187/77, LEX nr 7947.

⁸ Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2026 r. poz. 795), dalej: k.c.

⁹ A. Doliwa, *Dobra osobiste i inne dobra niematerialne jednostek samorządu terytorialnego*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2020/1(45), Rok XXIV, s. 62–75.

¹⁰ J. Korczak, *Konstytucyjne podstawy struktury i funkcji samorządu terytorialnego* [w:] *System Prawa Administracyjnego*, t. 12, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Warszawa 2012.

¹¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.); *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku*, red. J. Boć, Wrocław 1998, s. 23–25.

¹² B. Rakoczy, *Ochrona środowiska w praktyce gminy*, Warszawa 2020, s. 375–383.

¹³ K. Działocha, S. Jarosz-Żukowska, „Wartości konstytucyjne” w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego [w:] *Studia z prawa konstytucyjnego. Księga jubileuszowa dedykowana prof. zw. dr. hab. Wiesławowi Skrzydle*, red. J. Posłuszny, J. Buczkowski, K. Eckhardt, Przemysław-Rzeszów 2009.

osiągać własną doskonałość. Zagadnienie dóbr osobistych w aspekcie problemu prawnego ochrony środowiska także nie jest tematem nowym – był on omawiany m.in. przez Pawła Korzeniowskiego¹⁴ w kontekście bezpieczeństwa ekologicznego. Autor ten dobitnie podkreśla, że od poszanowania prawa do bezpieczeństwa ekologicznego zależy jakość życia. Stwierdza, że „człowiek ma nie tylko prawo do środowiska, [...] ma prawo przede wszystkim do bezpieczeństwa ekologicznego”¹⁵. Sama wartość „dobra wspólnego” pojawia się w ustawie – Prawo ochrony środowiska¹⁶ m.in. w art. 323 ust. 2, zgodnie z którym jeżeli zagrożenie lub naruszenie dotyczy środowiska jako dobra wspólnego, z roszczeniem, o którym mowa w ust. 1, może wystąpić Skarb Państwa, jednostka samorządu terytorialnego, a także organizacja ekologiczna, środowisko zatem może w opinii autorki być ujmowane jako dobro wspólne¹⁷, a jego ochrona podejmowana jest wówczas ze względu na interes publiczny, a nie indywidualny, jak podkreśla Bartosz Rakoczy¹⁸. Sformułowany w temacie problem badawczy dóbr osobistych w kontekście prawa do środowiska jest także niezwykle wielowymiarowy. Może być on badany przez pryzmat różnych podmiotów i aspektów. Sąd Najwyższy w uchwale z 28.05.2021 r.¹⁹, rozważając problem m.in. konstytucyjnego bezpieczeństwa ekologicznego, jednoznacznie stwierdził, że „Prawo do życia w czystym środowisku nie jest dobrem osobistym, zaś ochronie, jako dobra osobiste (art. 23 k.c. w związku z art. 24 k.c. i art. 448 k.c.)” podlegają inne dobra, jak: „zdrowie, wolność, prywatność, do naruszenia (zagrożenia) których może prowadzić naruszenie standardów jakości powietrza określonych w przepisach prawa”²⁰. Warto także przywołać tu argumenty zawarte w piśmie Rzecznika Praw Obywatelskich, III Ca 1548/18, w sprawie oddalenia powództwa mieszkańca Rybnika odnośnie do ochrony jego dóbr osobistych w związku ze złą jakością powietrza. Organ wskazał, że prawo do (korzystania ze) środowiska wypełnia wszystkie przesłanki warunkujące i określone przez przyjętą w doktrynie definicję dobra osobistego²¹. Jak skonkludował, są to wartości niematerialne, związane z osobowością człowieka i powszechnie uznane przez społeczeństwo²². Bezsprzecznie każdemu z dóbr osobistych wskazanych w uchwale SN odpowiadają prawa podmiotowe. Na tle rozważań nad

¹⁴ P. Korzeniowski, *Bezpieczeństwo ekologiczne jako instytucja prawna ochrony*, Łódź 2012, s. 375–383; M. Stahl, P. Korzeniowski, A. Kaźmierska-Patrzyńska, *Problemy pogranicza prawa administracyjnego i prawa ochrony środowiska*, Warszawa 2017.

¹⁵ P. Korzeniowski, *Bezpieczeństwo...*, s. 382.

¹⁶ Ustawa z 27.04.2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2025 r. poz. 647 ze zm.).

¹⁷ M. Górski i in., *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa 2019; por. J. Jendrośka, M. Bar, *Prawo ochrony środowiska. Podręcznik*, Wrocław 2005.

¹⁸ B. Rakoczy [w:] J. Ciechanowicz-McLean, Z. Bukowski, B. Rakoczy, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 515, cyt. za: M. Górski i in., *Prawo...* Por. H. Izdebski, E. Mreńca, P. Zientarski, *Zadania jednostek samorządu terytorialnego z zakresu ochrony środowiska Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2020.

¹⁹ Uchwała SN z 28.05.2021 r., III CZP 27/20, OSNC 2021/11, poz. 72.

²⁰ Por. K. Doktor-Bindas, *Prawo do czystego powietrza*, „Przegląd Konstytucyjny” 2020/4, s. 95–127.

²¹ Pismo procesowe RPO z 30.11.2018 r. do Sądu Okręgowego w Gliwicach, III Ca 1548/18, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/smog-narusza-dobra-osobiste-rpo-za-uznaniem-pozwu-mieszkanca-rybnika-przeciw-panstwu> (dostęp: 15.09.2026 r.).

²² Pismo procesowe RPO, s. 9.

bezpieczeństwem ekologicznym²³ P. Korzeniowski podnosi, że pojęcie „prawa podmiotowego do środowiska nie występuje często”²⁴. Co istotne, prawo podmiotowe do środowiska wiąże się z pojęciem odpowiedzialności subiektywnej²⁵ i realizacją zasady pomocniczości, szczególnie w wymiarze negatywnym i horyzontalnym tej zasady, odnoszącym się zarówno to aktywnej postawy jednostki, jak i współdziałania z innymi jednostkami. W wyniku przekroczenia norm czy naruszenia przepisów prawa ochrony środowiska może zatem dochodzić do naruszeń niektórych dóbr osobistych, jak stanowi wspomniana uchwała SN z 28.05.2021 r., III CZP 27/20. Prawo do korzystania ze środowiska można wywodzić z art. 5, art. 68 ust. 4 czy art. 74 i 86 Konstytucji. Każdemu z tych dóbr osobistych, jak wskazano powyżej, odpowiada zatem prawo podmiotowe do ich ochrony. Prawo podmiotowe jako konstrukcja prawna według Tadeusza Bigo dotyczy sytuacji, gdy „podmiot działania w pewnym zespole warunków określonych przez normę ma możliwość oznaczenia zachowania się drugiego podmiotu. W tym ujęciu prawo podmiotowe jest korelatem obowiązku”²⁶. Prawa podmiotowe, także w świetle dorobku F. Longchamps de Bériera, J. Boć zdefiniował jako „sytuację prawną obywatela (jednostki zbiorowej) w obrębie, której obywatel (jednostka) opierając się na chroniących jego interesy prawne normach prawnych może skutecznie żądać czegoś od państwa lub może w sposób niekwestionowany przez państwo coś zdziałać”²⁷. Jednocześnie autor ten odnosił się także do praw podmiotowych wobec reżimów specjalnych, w tym do stanów specjalnych oraz obszarów specjalnych. W tym ostatnim przypadku następuje powiązanie wyodrębnionej części terytorium ze swoistą, jak pisze, regulacją prawną obejmującą nakazy, zakazy dla obywateli także w dziedzinie ochrony środowiska, jak np. wskazane w art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy o ochronie przyrody²⁸ obszary Natura 2000, parki narodowe (art. 6 ust. 1 pkt 1) czy rezerваты przyrody (art. 6 ust. 1 pkt 2). Podkreślał także bardzo wyraźnie znaczenie publicznego charakteru prawa do środowiska i kompleksowości prawa ochrony środowiska, którego aksjologia stanowi dozorowanie kulturowo-humanistycznego dorobku, ale i odpowiada bieżącym potrzebom społeczno-gospodarczym²⁹. Jak stwierdza Wojciech Radecki, a za nim także Anna Haładyj, wstępnym warunkiem korzystania z wszelkich praw człowieka, z prawem do życia włącznie, jest odpowiednie środowisko³⁰. Oczywiście Prawo ochrony środowiska w wielu przepisach chroni zdrowie i życie – choćby w art. 364 nakazującym wojewódzkiemu inspektorowi ochrony środowiska wydanie decyzji o wstrzymaniu działalności w sytuacji,

²³ Por. J. Supernat, *O odpowiedzialności służby publicznej, a zwłaszcza o odpowiedzialności subiektywnej, czyli o poczuciu odpowiedzialności* [w:] *Służba publiczna. Stan obecny, wyzwania i oczekiwania*, red. nauk. M. Stec, S. Płażek, Warszawa 2013, s. 242–248.

²⁴ P. Korzeniowski, *Bezpieczeństwo...*, s. 377.

²⁵ P. Korzeniowski, *Bezpieczeństwo...*, s. 378–379.

²⁶ T. Bigo, *Związki publicznoprawne w świetle ustawodawstwa polskiego*, Warszawa 1928, s. 41.

²⁷ J. Boć, *Obywatel wobec ingerencji współczesnej administracji*, Wrocław 1985.

²⁸ Ustawa z 16.04.2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2026 r. poz. 13 ze zm.).

²⁹ J. Boć, *Prawo ochrony środowiska...*, s. 19.

³⁰ Por. A. Haładyj, *Prawo do jakiego środowiska? O prawie do środowiska w wypowiedziach jurysprudencji* [w:] *Prawa i interesy w ochronie środowiska. Perspektywa międzynarodowa, unijna i krajowa*, red. M. Baran, B. Iwańska, I. Przybojewska, Warszawa 2024, s. 3–13 i powołane tam poglądy oraz literatura.

gdy działanie m.in. zagraża życiu lub zdrowiu ludzi³¹. Jakość warunków bytowych w dużej mierze determinuje stan, jakość środowiska, a co za tym idzie – ma to wpływ na podstawowe dobra osobiste, takie jak życie czy zdrowie³². Jak podkreśla TK w wyroku z 7.01.2004 r., „ochrona zdrowia jest ściśle związana z ochroną życia, a prawo do życia z godnością człowieka. Prawo do ochrony zdrowia, to przede wszystkim prawo do zachowania życia i jego obrony, gdy jest zagrożone”³³; jego naruszenie przybiera postać uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia³⁴, także psychicznego. Prawo do życia uregulowane jest m.in. w art. 2–12 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności³⁵ oraz art. 2 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej³⁶. Konstytucja także odnosi się do prawa do ochrony życia: w art. 38 – które należy utożsamiać z zakazem naruszenia tej wartości, w tym także przez niespełnianie normatywnych standardów powietrze; prawa do ochrony prawnej życia prywatnego i rodzinnego; art. 47, art. 49 oraz wprost określone w art. 68 prawo do ochrony zdrowia. Mimo że nie stwierdzono w Konstytucji prawa do czystego środowiska, to w jej art. 68 ust. 4 nałożono na władze publiczne obowiązek „zapobiegania negatywnym dla zdrowia skutkom degradacji środowiska”³⁷. Poglądy te znajdują także odzwierciedlenie w orzecznictwie: w wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Giacomelli przeciwko Włochom*³⁸, stwierdzono: „Jednostka ma prawo do domu w znaczeniu nie tylko prawa do przestrzeni fizycznej, ale również do spokojnego korzystania z niej. Naruszenie prawa do poszanowania domu to nie tylko bezprawne wtargnięcie do niego, ale także bliskie sąsiedztwo zakładu przemysłowego zatruwającego otoczenie. Obejmuje ono także: hałas, emisje, wyciechy lub inne formy ingerencji”³⁹. Przekroczenie norm jakościowych środowiska, powodujące zagrożenie dla zdrowia i życia, może implikować i uzasadniać wdrożenie instrumentów m.in. odpowiedzialności cywilnej w ochronie środowiska. Stąd pojawiają się problemy graniczne prawa ochrony środowiska w związku z naruszeniem choćby art. 8 EKPC i prawną ochroną w związku z zaistnieniem „stanu dyskomfortu uniemożliwiającego korzystanie z domu”. Podobnie w wyroku w sprawie *Guerra i inni przeciwko Włochom*⁴⁰, bliskość domostwa skarżących od fabryki chemicznej produkującej nawozy oraz brak po stronie przedsiębiorcy podjęcia środków zabezpieczenia

³¹ Por. J. Krystek, *Uciążliwość zapachowa przedsięwzięć*, „Studia Prawnicze KUL” 2023/2, s. 63–79.

³² *Prawo administracyjne materialne*, red. Z. Duniewska, B. Jaworska-Dębska, E. Olejniczak-Szałowska, M. Stahl, Warszawa 2022, s. 265–266.

³³ Wyrok z 7.01.2004 r., K 14/03, OTK-A 2004/1, poz. 1.

³⁴ Uchwała SN z 28.05.2021 r., III CZP 27/20, OSNC 2021/11, poz. 72.

³⁵ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.), dalej: EKPC.

³⁶ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389).

³⁷ M. Behnke, *Zanieczyszczenie środowiska jako naruszenie prawa do prywatności – refleksje na tle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka* [w:] *Prawa człowieka a ochrona środowiska- wspólne wartości i wyzwania*, red. B. Gronowska, B. Rakoczy, J. Kapelańska-Pręgowska, K. Karpius, P. Sadowski, Toruń 2018, s. 18.

³⁸ Wyrok ETPC z 2.11.2006 r., *Giacomelli przeciwko Włochom*, skarga nr 59909/00, HUDOC.

³⁹ Por. wyrok SN z 23.02.2001 r., II CKN 394/00, LEX nr 52630.

⁴⁰ Wyrok ETPC z 19.02.1998 r., *Guerra i inni p. Włochom*, skarga nr 14967/89, Legalis.

ochrony środowiska, środków informacyjnych o zagrożeniach implikowało także odpowiedzialność po stronie państwa włoskiego m.in. w zakresie – jak stwierdził Trybunał – naruszenia art. 8 EKPC. Poważne zanieczyszczenie środowiska uniemożliwiające korzystanie z domów narusza także prawo do prywatności, ochrony życia czy zdrowia, czyli dóbr osobistych. Podobną konstatację wysunął Trybunał w sprawie Cordella przeciwko Włochom⁴¹. Także w polskim orzecznictwie nie brak wyroków odnoszących się do tego problemu, o czym będzie jeszcze mowa dalej⁴². Jednakże należy wyraźnie podkreślić, że przywoływana już uchwała SN z 28.05.2021 r., III CZP 27/20, znajduje także swoich oponentów, jak choćby Dariusz Trzciniecką, która w głosie krytycznej, podsumowując swoje wywody, stwierdza, że „należy uznać, że prawo do życia w czystym środowisku winno być uznane za dobro osobiste, podnosząc przy tym szczególne znaczenie więzi między środowiskiem a człowiekiem”⁴³. Jan Jastrzębski konstatuje natomiast, że kontynuacja linii orzeczniczej odmawiającej prawu do życia w czystym środowisku statusu dobra osobistego było właściwe i potrzebne⁴⁴. Tu należy nadmienić, że już w 1975 r. były podejmowane przez SN wyroki⁴⁵, w których prawo do korzystania z nieskażonego środowiska biologicznego i do zaspokojenia uczuć estetycznych pięknem krajobrazu⁴⁶ może być chronione zgodnie z art. 24 k.c. tylko wtedy, jeśli jednocześnie pogwałcenie tego prawa stanowi naruszenie lub zagrożenie praw osobistych, których przedmiotem są dobra osobiste w rozumieniu art. 23 k.c. W 1984 r. SN orzekł, że istnieje prawo do korzystania z walorów nieskażonego środowiska jako prawo osobiste w rozumieniu art. 23 k.c.⁴⁷ Warto na koniec postawić pytanie: skoro w myśl art. 43 k.c. przepisy o ochronie dóbr osobistych stosuje się odpowiednio do osób prawnych i – jak stwierdza SN – dobra osobiste w tym przypadku należy traktować jako zespół wartości niemajątkowych, dzięki którym osoba ta może funkcjonować zgodnie z zakresem swoich działań⁴⁸, inaczej – to wartości, które umożliwiają prawidłowe funkcjonowanie osoby prawnej w zakresie jej zadań, to czy zatem w kontekście np. gmin uzdrowiskowych, które zgodnie z ustawą o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach

⁴¹ Wyrok ETPC z 24.01.2019 r., Cordella i inni przeciwko Włochom, skargi nr 54414/13 i 54264/15, Legalis.

⁴² Por. postanowienie NSA z 29.11.2016 r., II OSK 2671/16; postanowienie NSA z 16.01.2024 r., III OSK 3283/23; wyrok WSA w Gorzowie Wlkp z 3.04.2025 r., II SA/Go 49/25; wyrok WSA w Poznaniu z 18.03.2022 r., IV SA/Po 978/21; wyrok WSA w Lublinie z 28.06.2022 r., II SA/Lu 135/22; postanowienie WSA we Wrocławiu z 14.06.2021 r., II SA/Wr 66/21 – dostępne w CBOSA.

⁴³ D. Trzciniecka, *Czy prawo do życia w czystym środowisku jest dobrem osobistym? Glosa krytyczna do uchwały Sądu Najwyższego z 28 maja 2021 roku (sygn. III CZP 27/20)*, „Studia Administracyjne” 2024/1(19), s. 71.

⁴⁴ J. Jastrzębski, *Prawo do życia w czystym środowisku a dobra osobiste – glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 2021 roku (sygn. III CZP 27/20)*, „Zeszyty Cywilistyczne Lege Artis” 2023/8, s. 9–23.

⁴⁵ Por. wyrok SN z 10.07.1975 r., I CR 356/75, OSP 1976/12, poz. 232.

⁴⁶ Por. odmiennie wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 10.03.2023 r., I Aca 70/22, LEX nr 3687005.

⁴⁷ Postanowienie SN z 20.07.1984 r., II CR 5/84, LEX nr 8606, za: P. Łąźnia, N. Sitko, *Prawo do czystego środowiska a dobra osobiste – analiza na tle polskiego orzecznictwa i doktryny prawa cywilnego*, „Zeszyty Cywilistyczne Lege Artis” 2023/8, s. 24–41.

⁴⁸ Postanowienie SN z 29.06.2021 r., I CSK 10/21, LEX nr 3363547; wyrok SN z 13.01.2021 r., III CSKP 18/21, LEX nr 3106002.

i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych⁴⁹ (art. 2 pkt 2) wypełniają zadania, o których mowa m.in. w art. 46 tej ustawy, w ich przypadku środowisko jest podstawową wartością, dobrem umożliwiającym wykonywanie specyficznych zadań? Znacznie częściej podkreślana jest ochrona dóbr osób fizycznych, jak w głośnym wyroku w sprawie mieszkańca Rybnika, gdy sąd podał, że przesłankami ochrony dóbr osobistych, które muszą być spełnione łącznie, są: istnienie dobra osobistego, zagrożenie lub naruszenie dobra osobistego oraz bezprawność zagrożenia lub naruszenia⁵⁰. Tu także warto wspomnieć o analizowanych w doktrynie⁵¹ istotnych wyrokach w sprawach opłat klimatycznych i uzdrowiskowych⁵².

Oczywiście zasygnalizowane jedynie bardzo wstępnie pytanie badawcze odnośnie do dóbr osobistych osób prawnych takich jak np. gmina uzdrowiskowa w kontekście ich środowiska wymagałoby dogłębnej analizy, może nie jest jednak całkowicie bezzasadne. W myśl uchwały SN z 9.11.2017 r.⁵³, dopuszcza się możliwości roszczenia o zadośćuczynienie pieniężne „za krzywdę” w związku z naruszeniem dóbr osobistych także osoby prawnej.

3. Podsumowanie

Reasumując, należy stwierdzić, że o ile w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka nie przyznaje się wprost prawa do życia w czystym środowisku, to w wielu sprawach Trybunał uznał, iż zanieczyszczenie środowiska prowadziło do naruszenia praw stanowiących w art. 8 EKPC, jak również – w szczególnych przypadkach – do naruszenia prawa do życia zagwarantowanego w art. 2 EKPC. Podmiotowe prawo do środowiska jako kategoria samoistna zdaje się być kierunkiem zmian w wielu krajach, przez wzmocnienia praw obywateli także na gruncie ustaw zasadniczych, jak miało to miejsce choćby w przypadku Włoch. Bez wątpienia także doniosłość tego prawa z punktu widzenia bezpieczeństwa ekologicznego, o czym pisze P. Korzeniowski, a tym samym podstawowych potrzeb mieszkańców – ma fundamentalne znaczenie dla jakości życia. Ochrona środowiska jest niezbędna dla ochrony takich dóbr osobistych, jak życie, zdrowie, ale – jak wykazano w artykule – także „prywatność”. Jak stwierdza WSA, „w judykaturze zasadnie wskazuje się, że m.in. poczucie bezpieczeństwa, mir domowy, prawo do wypoczynku i prywatności stanowią elementy składające się na dobro osobiste w postaci nietykalności mieszkania, które wprost wymienia art. 23 k.c., i które rozumie się szeroko – jako prawo człowieka do ochrony sfery życia prywatnego związanej z posiadaniem bezpiecznego miejsca zamieszkania, zapewniającego mu spokojne korzystanie [...]”⁵⁴ z mieszkania, co także gwarantuje art. 140 k.c., ale także przepisy prawa ochrony środowiska w kontekście ochrony przed hałasem (choćby

⁴⁹ Ustawa z 28.07.2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (Dz.U. z 2025 r. poz. 1135).

⁵⁰ Wyrok Sądu Rejonowego w Rybniku z 30.05.2018 r., II C 1259/15, LEX nr 2579727.

⁵¹ Por. P. Łażnia, N. Sitko, *Prawo do czystego środowiska...*, s. 37–38.

⁵² Wyroki NSA: z 15.03.2018 r., II FSK 3579/17, CBOSA; z 8.12.2021 r., III FSK 3441/21, CBOSA.

⁵³ Uchwała SN z 9.11.2017 r., III CZP 43/17, OSNC 2018/5, poz. 49.

⁵⁴ Wyrok WSA w Poznaniu z 18.03.2022 r., IV SA/Po 978/21, CBOSA.

art. 112 i n. Prawa ochrony środowiska). Nadal linia orzecznicza wskazuje, jak zważa WSA we Wrocławiu w postanowieniu z 14.06.2021 r., „prawo do życia w czystym środowisku nie zostało uznane za dobro osobiste. Ochronie, jako dobra osobiste, podlegają zdrowie, wolność, prywatność, do naruszenia(zagrożenia), których może prowadzić naruszenie np. standardów jakości powietrza, wody, gleby określonych w przepisach prawa. Środowisko naturalne należy traktować jako dobro wspólne, o które troska jest obowiązkiem każdego członka społeczeństwa, tak samo jak i państwa, jako zorganizowanej wspólnoty i jego organów”⁵⁵. Jednakże niezaprzeczalny pozostaje publicznoprawny charakter prawa do środowiska, co dobitnie podkreślał J. Boć, choć właśnie na przykładzie także powyższych rozważań uwidacznia się znaczenie i ważkość badań problemów granicznych tego obszaru prawa – a więc to, na co zwracała uwagę już pionierka badań nad prawem środowiska, Małgorzata Longchamps de Brier.

Abstract

Personal rights and the right to the environment in a municipality in light of selected jurisprudence

Dr Joanna Nowak – WSB Merito University Wrocław

ORCID: 0000-0003-0832-3704

The starting point is the research of the Wrocław School of Administration in the study of environmental law and public subjective rights, and the resolution of the Supreme Court, case file reference III CZP 27/20 of May 28, 2021. In this background, the author examines selected personal rights in the aspect of the subjective right to the environment. The analysis examines personal rights such as privacy, but also dignity or health, presented in light of selected court decisions.

Keywords: *dignity, environment, jurisprudence*

Bibliografia / References

- Behnke M., *Zanieczyszczenie środowiska jako naruszenie prawa do prywatności – refleksje na tle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka* [w:] *Prawa człowieka a ochrona środowiska – wspólne wartości i wyzwania*, red. B. Gronowska, B. Rakoczy, J. Kapelańska-Pręgowska, K. Karpus, P. Sadowski, Toruń 2018
- Bigo T., *Związki publicznoprawne w świetle ustawodawstwa polskiego*, Warszawa 1928
- Boć J., *Interes jednostki w prawie ochrony środowiska naturalnego*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1983/16
- Boć J., *Obywatel wobec ingerencji współczesnej administracji*, Wrocław 1985
- Boć J., *O sytuacji jednostki w unormowaniach prawnych ochrony środowiska naturalnego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo” 1978/78

⁵⁵ Postanowienie WSA we Wrocławiu z 14.06.2021 r., II SA/Wr 66/21, CBOSA.

- Boć J., *Prawo ochrony środowiska jako prawo publiczne* [w:] *Zagadnienia systemowe prawa ochrony środowiska*, red. P. Korzeniowski, Łódź 2015
- Boć J., *Uwagi o systemie regulacji prawnej ochrony środowiska*, „Organizacja. Metodyka. Technika” 1989/8–9
- Doktór-Bindas K., *Prawo do czystego powietrza*, „Przegląd Konstytucyjny” 2020/4
- Doliwa A., *Dobra osobiste i inne dobra niematerialne jednostek samorządu terytorialnego*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2020/1(45), Rok XXIV
- Działocha K., Jarosz-Żukowska S., „Wartości konstytucyjne” w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego [w:] *Studia z prawa konstytucyjnego. Księga jubileuszowa dedykowana prof. zw. dr. hab. Wiesławowi Skrzydle*, red. J. Posłuszny, J. Buczkowski, K. Eckhardt, Przemysł–Rzeszów 2009
- Górski M., Pchałek M., Radecki W., Jerzmański J., Bar M., Urban S., Jendrośka J., *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa 2019
- Haładyj A., *Prawo do jakiego środowiska? O prawie do środowiska w wypowiedziach jurysprudencji* [w:] *Prawa i interesy w ochronie środowiska. Perspektywa międzynarodowa, unijna i krajowa*, red. M. Baran, B. Iwańska, I. Przybojewska, Warszawa 2024
- Izdebski H., Mreńca E., Zientarski P., *Zadania jednostek samorządu terytorialnego z zakresu ochrony środowiska Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2020
- Jastrzębski J., *Prawo do życia w czystym środowisku a dobra osobiste – glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 2021 roku (sygn. III CZP 27/20)*, „Zeszyty Cywilistyczne Lege Artis” 2023/8
- Jendrośka J., Bar M., *Prawo ochrony środowiska. Podręcznik*, Wrocław 2005
- Jeżewski J., *Badania porównawcze nad zagwarantowaniem praworządności w administracji*, „Państwo i Prawo” 1973/11
- Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do. Konstytucji RP z 1997 roku*, red. J. Boć, Wrocław 1998
- Korczak J., *Konstytucyjne podstawy struktury i funkcji samorządu terytorialnego* [w:] *System Prawa Administracyjnego*, t. 12, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Warszawa 2012
- Korzeniowski P., *Bezpieczeństwo ekologiczne jako instytucja prawna ochrony*, Łódź 2012
- Krystek J., *Uciążliwość zapachowa przedsięwzięć*, „Studia Prawnicze KUL” 2023/2
- Longchamps de Bérier F., *Z rodowodu prawa podmiotowego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego. Prawo” 1961/8
- Longchamps de Bérier F., *Poglądy nauki francuskiej i belgijskiej na prawa jednostki wobec władzy*, Wrocław 1962
- Longchamps de Bérier F., *Poglądy nauki niemieckiej i austriackiej na publiczne prawa podmiotowe*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego. Prawo” 1960/5
- Longchamps M., *Administracyjnoprawne instrumenty odpowiedzialności w ustawie o ochronie środowiska*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1983/16
- Longchamps M., *Odpowiedzialność za szkodę ekologiczną*, Wrocław 1986
- Longchamps M., *O prawnym uregulowaniu ochrony środowiska*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo” 1978/78(446)
- Longchamps M., *Przestrzeń w prawie środowiska*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo” 1975/143
- Łażnia P., Sitko N., *Prawo do czystego środowiska a dobra osobiste – analiza na tle polskiego orzecznictwa i doktryny prawa cywilnego*, „Zeszyty Cywilistyczne Lege Artis” 2023/8
- Nowacki K., *Ekologiczny czy (i) antropocentryczny kierunek prawa ochrony środowiska w zadaniach administracji publicznej (na tle porównawczym)*, „Samorząd Terytorialny” 2000/6

- Prawo administracyjne materialne*, red. Z. Duniewska, B. Jaworska-Dębska, E. Olejniczak-Szałowska, M. Stahl, Warszawa 2022
- Rakoczy B., *Ochrona środowiska w praktyce gmin*, Warszawa 2020
- Rakoczy B. [w:] J. Ciechanowicz-McLean, Z. Bukowski, B. Rakoczy, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa 2007
- Stahl M., Korzeniowski P., Kaźmierska-Patrzyzna A., *Problemy pogranicza prawa administracyjnego i prawa ochrony środowiska*, Warszawa 2017
- Supernat J., *O odpowiedzialności służby publicznej, a zwłaszcza o odpowiedzialności subiektywnej, czyli o poczuciu odpowiedzialności* [w:] *Służba publiczna. Stan obecny, wyzwania i oczekiwania*, red. naukowa M. Stec, S. Płazek, Warszawa 2013
- Trzciniecka D., *Czy prawo do życia w czystym środowisku jest dobrem osobistym? Glosa krytyczna do uchwały Sądu Najwyższego z 28 maja 2021 roku (sygn. III CZP 27/20)*, „*Studia Administracyjne*” 2024/1(19)
- Wanke-Jakubowska W., Wanke-Jerie M., *Dajmy toczyć się wypadkom. Małgorzata Longchamps de Bériér (1950–1989), Cicha bohaterka „Solidarności” – mądra i dobra*, Wrocław 2019